

فارسی به مثابه زبان علم؛ آری یا نه؟

قابل هستیم - می‌گوید: چه کسی باور می‌کند که روزی مردم به جای کلماتی جا افتاده و پذیرفته شده مانند اینوریسته و فاکولته بگویند دانشگاه و دانشکده، او همچنین واژه «زیردریایی» را به جای «تحت‌البحری» غیر قابل پذیرش می‌داند. واقعیت اما چیز دیگری است. صاحب‌نظران دانشور معتقدند زبان فارسی که روزگاری زبان دیوانی، بخش بزرگی از آسیا، بوده زبان بسیار قدرتمندی است و می‌تواند به عنوان زبان علم باقی بماند. البته ممکن است بعضی افراد در این زمینه موافق این فکر نباشند و بگویند اصلاً نیازی به فارسی خواندن نیست. روشن است که در اینجا دیگر یک تفاوت مبنایی وجود دارد که از بحث ما خارج است، گروهی دیگر نیز معتقدند که یک واژه جدید اولاً باید جا بیفتد و سپس در کتاب‌های درسی وارد شود. اما آنچه ما می‌گوییم این است که پذیرش یک واژه توسط عامه مخاطبان امری تدریجی است و در این فرایند کتاب‌های درسی می‌توانند نقشی بی‌نظیر را ایفا نمایند. در این راستا دفتر تألیف کتاب‌های درسی، با بررسی دقیق موضوع و با همکاری متخصصان فرهنگستان زبان و ادب فارسی، برای خود یک نقش تاریخی قابل است و از سال‌ها پیش اقدامات خود را در زمینه تحکیم، تقویت و تثبیت زبان فارسی در چند زمینه اصلی، از جمله ویرایش جدی متون آموزشی، آغاز نموده و ترویج واژگان مصوب فرهنگستان را نیز در فهرست اقدامات خود قرار داده است.

در یک کلام، دفتر تألیف کتاب‌های درسی معتقد است که به سه دلیل زیر انجام این کار، نه یک انتخاب بلکه امری لازم و ضروری است:

- ۱ دلیل فرهنگی:** فراهم کردن زمینه تقویت و بقای زبان و ادبیات فارسی به عنوان یک زبان کامل و پراهمیت برای نسل آینده؛
 - ۲ دلیل آموزشی:** وجود واژه‌های هم‌خانواده برای واژه‌های زبان فارسی، سبب می‌شود که کاربرد آن‌ها موجب تصویرسازی و فهم بهتر دانش‌آموزان شود؛
 - ۳ دلیل قانونی و عقلایی:** الف. فرهنگستان زبان و ادب فارسی یک جایگاه حقوقی و دارای ساز و کار علمی در کشور است که مصوباتش توسط همه دستگاه‌ها لازم‌الاجرا می‌باشد. ب. واژگان مصوب توسط گروهی از دقیق‌ترین و برجسته‌ترین کارشناسان و متخصصان موضوعی به همراه متخصصان زبان و ادبیات فارسی و زبان‌شناسان خلق و تولید می‌شوند.
- معرفی واژگان جدید برای دانش‌آموزان مشکل خاصی ایجاد نمی‌کند چون آن‌ها برای اولین بار است که با این واژگان روبه‌رو می‌شوند. حتی انتظار می‌رود که واژگان فارسی، به دلیل داشتن هم‌خانواده‌های فراوان، با فهم بهتری از طرف یادگیرندگان روبه‌رو شود. اما دبیران ارجمند که با واژگان قبلی خو گرفته‌اند، با یک دوران گذار روبه‌رو خواهند شد. در این دوران مراجعه به منابع متعددی که چگونگی شکل‌گیری واژه‌های فارسی را توضیح می‌دهند، در درک معنایی آن‌ها کمک بسزایی خواهد نمود.

توانمند سازی زبان فارسی در همه زمینه‌ها از جمله در زمینه علم و فناوری آرمان همه ایرانیان است. در گزاره شماره ۲۱ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و بند ۳-۲ اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی سند برنامه درسی ملی، ضرورت تقویت گرایش به زبان و ادبیات فارسی به عنوان زبان مشترک، وحدت‌بخش و هویت ساز ملی تأکید شده است. از این رو یکی از اقدامات سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در تغییر و تحول برنامه‌های درسی و تألیف کتاب‌های نو پدید درسی پایه دهم بهره‌گیری از برابر نهادهای مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی است.

این امر سابقه‌های طولانی در کشور ما دارد و در گذشته افرادی مانند دکتر حسین گل‌گلاب و پروفیسور حسابی تلاش کرده‌اند، تا برای برخی از واژگان علمی لاتین واژگان فارسی معادل خلق کنند که در این زمینه موفق نیز بوده‌اند. واژگانی مثل «پرتابه، بردار، نور شناخت، برآیند و چگالش امروزه در کتاب‌های فیزیک به زبان فارسی کاربرد همگانی دارد و مورد پذیرش متخصصین فیزیک قرار گرفته است و دیگر هیچ‌کس از واژگان بیگانه آن‌ها یعنی «پروجکتایل، وکتور، اپتیک، ریزالتنت، کاندنسیشن» استفاده نمی‌کند.

در زیست‌شناسی هم واژه‌های فارسی روزنه، آب‌گریز، بازدانگان، نهان‌دانگان، طناب‌داران، آوند، هاگ، هاگدان و پرچم آن چنان در متون علمی فارسی جا باز کرده‌اند که حتی اساتید موضوع نیز ممکن است معادل بیگانه آن را به خاطر نداشته باشند.

در علوم دیگر نیز، هم‌چون شیمی، زمین‌شناسی و ریاضیات، موضوع به همین ترتیب است. واژگانی مانند سنگ‌کره، زیست‌کره، آب‌کره و هواکره، به مراتب از واژه‌های بیگانه آن‌ها یعنی لیتوسفر، بیوسفر، هیدروسفر و اتمسفر برای یک فارسی زبان خوش‌لحن‌تر و معنادار تر است. باید توجه داشت که همین واژگان مورد اشاره در زمانی که پیشنهاد می‌شدند مخالفان سرسخت و حتی سرشناسی داشتند که معتقد بودند هیچ‌گاه مردم و دانشگاهیان به این واژگان جدید روی خوش نشان نخواهند داد. ادعایی که گذشت زمان بطلان آن را آشکار ساخت.

صادق هدایت برابر قرار دادن واژه «باشگاه» به جای کلوب (Club) را مسخره می‌کند و آن را نامناسب و غیر قابل‌پذیرش می‌داند. حتی شادروان عباس اقبال آشتیانی - با همه بزرگی که برای او